

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 2

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

MARCH 2024

WWW.AJERUZ.COM

INKLYUZIV TA'LIMGA YESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARNI NUTQIY JIHATDAN TAYYORLASHDA YAKKA MASHG'ULOT O'QITUVCHISI FAOLIYATINING AHAMIYATI

Sh.N.Ibadullayeva, D.F.O'tkirova

CHDPU Maxsus pedagogika kafedrası o'qituvchisi
CHDPU Surdopedagogika yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kar va zaif eshituvchi bolalar nutqi ustida ishlashga mo'ljallangan yakka mashg'ulotlarning mazmuniga oid ilmiy va amaliy xulosalar keltirib o'tilgan. Asosan, o'quv materialini o'zlashtirish uchun lug'atni egallashda zarur bo'lgan eshitish va tovushlar talaffuzi mashqlarining ta'siri ochib berilgan. Lug'atning yetarli shakllanishi inklyuziv ta'limda o'qish uchun muhim omil ekanligi e'tirof etilgan.

Kalit so'zlar: karlik, zaif eshituvchilik, nutq, nafas, ovoz, lug'at, mashg'ulot, ekran, inklyuziv ta'lim.

Abstract. This article presents scientific and practical conclusions about the content of individual classes designed to work on the speech of deaf and hard of hearing children. Basically, the effect of listening and sound pronunciation exercises, which are necessary for mastering the learning material, is revealed. Adequate vocabulary building has been recognized as an important factor for reading in inclusive education.

Key words: deafness, hard of hearing, speech, breath, voice, vocabulary, training, screen, inclusive education.

Rivojlanishida muammolari bo'lgan yoshlar orasida eshitishida muammolari bo'lgan kar va zaif eshituvchi bolalar mavjud bo'lib, ular maxsus o'quv reja, o'quv dasturlari asosida maktab ta'limini egallaydilar. Ular uchun ta'lim maxsus korreksion yo'naltirilgan pedagogik jarayon asosida tashkil etilib, defektologik ma'lumotga ega mutaxassislar tomonidan olib boriladi.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarining maqsadi o'quvchilarning so'zlashuv nutqini rivojlantirish zamirida ularga o'quv rejada ko'zda tutilgan o'quv fanlari bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalar berish, kasbga yo'naltirish, o'quvchilarda ijtimoiy-hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarida o'quvchilar fan asoslarini o'quv fanlari bo'yicha darslarda o'rgansalar, tarbiyaviy mashg'ulotlar jarayonida o'zlashtirgan bilim, ko'nikma va malakalarini mustahkamlaydilar. Mazkur o'quvchilarning nutqi ustida ish boshlang'ich sinf davrida puxta va tizimli olib borilsa, 5-6-sinflarda o'quv fanlarini samarali egallashga tayyor bo'ladilar. Bundan tashqari mazkur toifa bolalar labdan o'qishni hamda yozma nutq me'yorlarini to'liq egallasalar inklyuziv ta'lim muhitiga ham tayyor bo'lishlari mumkin. Ayniqsa, implant o'rnatilgan kar bolalarning sog'lom bolalar qatorida uyg'un ta'lim olish imkoniyati kengroqdir.

Sogʻlom bola ilk rivojlanish davrida ijtimoiy munosabatlar dunyosiga kirib boradi. Yaqin odamlar bilan muloqotda boʻlishi orqali asta-sekin xulq-atvor meʼyorlarini oʻrganadi. Lekin bu davrda uning harakatlari anglanmagan boʻladi. Asta-sekin bolaning ichki dunyosi shakllanadi. Bolaning kattalar bilan munosabat shakli oʻzgaradi, atrof-muhitdagi narsalar dunyosiga kirib boradi va shu asosda predmetli faoliyatni oʻzlashtiradi. Ana shu predmetli faoliyat asosida bola kattalar bilan muloqotga kirishadi, predmetlarning obrazi bilan bogʻliq ravishda atrof-muhitni oʻrganadi. Kar va zaif eshituvchi bolalarga ushbu imkoniyatni yakka mashgʻulot oʻqituvchilari kengroq va samaraliroq taʼminlab beradi. Chunki ular oʻquvchilarning nutqiy nafasi, ovozi, tovushlar talaffuzi ustida ishlarni tizimli olib boradilar. Har bir tovushni qoʻyish va mustahkamlash kabi vazifalarni amalga oshiradilar.

Eshituv sezgisining shikastlanganligi kar va zaif eshituvchi bolalarda nutqni eshitish, maʼno jihatini anglashni qiyinlashtiradi. Biroq ular ham jamiyatda yashaydi. Shuning uchun ularda atrofdagilar bilan muloqot qilish ehtiyoji tugʻiladi. Kar bola oʻz sogʻlom (eshituvchi) tengqurlariga nisbatan maktabgacha davrda juda tor va cheklangan muhitda muloqotda boʻladi. Bunga sabab kar bola soʻzlashuv nutqiga ega boʻlmaydi. Lekin kar va zaif eshituvchi bola atrofdagilar bilan muloqotda oʻz «tili»ni yaratadi. Bu til oila miqyosida shartli qabul qilingan imo-ishoralardan iborat boʻlib, juda kambagʻal boʻladi va aynan shu bola bilan doimiy muloqotdagi kamchilikni tashkil qilgan shaxslar uchungina tushunarli boʻladi. Biroq oilada kar va zaif eshituvchi bolani soʻzlashuv nutqqa jalb qilishga katta eʼtibor berilishi, bu bolaning atrofdagilar nutqini tushunishi uchun ijobiy va unumli taʼsirini berishi mumkin. Aksariyat kar va zaif eshituvchi bolalar 7-9 yoshlarida na ogʻzaki, na yozma ravishda bironta soʻzni bilmagan va oʻz ehtiyojini atrofdagilar bilan imo-ishoralar orqali qondirish imkoniyatigagina ega boʻlgan holda maktabga keladilar. Ularning lugʻati 4-6 ta soʻzdangina iborat boʻladi.

Kar va zaif eshituvchi bolalar maktablarida oʻquvchilarning nutqiy imkoniyatlarini rivojlantirishga moʻljallangan yakka mashgʻulotlar pedagogik jarayonning asosiy shakli hisoblanadi. Afsuski aksariyat muassasalarda ushbu mashgʻulotlarga 2-darajali mashgʻulot sifatida qaralganligi sababli, har doim ham mashgʻulot kutilgan natijalarni bermayapti. Yaʼni kar va zaif eshituvchi bolalar fanlarni oʻzlashtirish va atrofdagilar bilan muloqotga kirishish uchun yetarli koʻnikma, malakalarga ega boʻlmayaptilar. Shuning uchun quyida yakka mashgʻulotlarni samarali va uslubiy jihatdan toʻgʻri tashkil etish yuzasidan tavsiyalar keltiriladi.

Yakka mashgʻulotlar oʻquvchilarda egallayotgan til tarkibida mavjud tovushlarni ovoz kuchaytiruvchi apparatlar yordamida yoki ularsiz eshitish, koʻrish, teri-tuyush sezgilari orqali sezdirgan holda talaffuz koʻnikmalarini shakllantirishga hamda qoldiq eshitish idrokini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. U.Fayzieva. Eshitishida muammolari boʻlgan bolalar taʼlimi. Toshkent, 2011.
2. Zayseva G.L. Jestovaya rech daktilologiya. –M.: “Vlados”, 2004. – 191 s.
3. Zayseva G.L. Zachem uchit gluxix detey jestovoy rechi?//Defektologiya. 1995.

№ 2. – 47 s.

4. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2022). Nutq ustida ishlashning tizimli yondashuvlari orqali eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'limga tayyorlash. Pedagogik ta'lim innovatsiyon klasteri, 1(1), 350-352.

5. Ibadullaeva, Sh. N., Masalieva, S. (2022). Inkluziv ta'lim sharoitida maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik tasavvurlarini rivojlantirish omillari. Inklyuziv ta'lim, 1(2), 111-113.

6. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Nogironligi bo'lgan ota-ona qaramogida bo'lgan yetim bolalarni ijtimoiylashtirishning metodik klasteri. Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar, 6(1), 280-286.

7. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Ta'lim klasteri sharoitida erta inklyuziyaga erishish ko'zlar implantli bolalar ijtimoiylashuvining eng optimal omili. Yangi O'zbekistonda xalq ta'limi xodimlarini malakasini oshirishda zamonaviy yondashuvlar, 1(1), 55-65.

8. Qodirova, F., Ibadullaeva, Sh. N. (2021). Ta'limda tolerantlikka erishish kelajak o'qituvchisini inklyuziv ta'limga tayyorlashga erishish sharti sifatida. Zamonaviy maktabda va jamiyat aloqadorli, 1(1), 61-65.

9. Ibadullaeva, Sh. N., Juraeva, Z. (2021). Kar va zaif eshituvchi o'quvchilarni inklyuziv ta'limga tayyorlashda korresion mashg'ulotlarning ahamiyati. Inklyuziv ta'limning dolzarb masalalari, 1(1), 35-70.

10. Sh.N.Ibadullaeva magistrlik dissertasiya " Ta'lim klasteri asosida inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishning samarali omillarini aniqlash"2022 y.

11. Ibadullaeva Sh.N. Pedagogik amaliyot jarayonida bo'lajak maxsus pedagoglarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning mexanizmlarini takomillashtirish// Mug'allim hem uzliksiz bilimlendiruo'. Pimiy-metodikalıq jurnal 2023. 2/1.105-110 b.

12. Ibadullaeva Sh.N. Pedagogik amaliyot talabalarni kasbiy faoliyatga kompleks tayyorlash jarayonida// Mug'allim hem uzliksiz bilimlendiruo'. Pimiy-metodikalıq jurnal 2023. 3/3.156-161 b.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
2-son

Nashr qilingan sana: 25.03.2024.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172